

<https://doi.org/10.31861/mediaforum.2019.7.81-96>

УДК: 327.7

© Володимир Фісанов¹

ОБЛИЧЧЯМ ДО ЄВРОПИ: РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ЗДІЙСНЕННЯ ПАРАДИПЛОМАТІЇ У ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ (сучасні виклики та можливі рішення)

У статті проаналізовано феномен парадипломатії як прояв фрагментації у глобалізованому світі, котрий віддзеркалює складні процеси зменшення ваги держави як актора та інструмента зовнішньої політики у перехідну Поствестфальську добу. Зокрема досліджено різноспрямовані й неоднозначні процеси регіоналізації й трансрегіональної взаємодії на прикладі здійснення парадипломатії у Чернівецькій області із врахуванням фактору підвищення ролі регіональних еліт з метою підвищення власної легітимності у контексті трансрегіональної взаємодії в євро регіоні «Верхній Прут».

Розглядаються складності і протиріччя трансрегіонального співробітництва. Зроблено висновок про те, що слід уникати звуження дії цього євро регіону до неефективного спілкування управлінців і представників бюрократії трьох країн. Підкреслено також, що надання подвійного громадянства представникам румунської і молдавської громад Чернівецької області є певним критичним рубежем, який стримує якісну економічну та соціальну співпрацю у межах євро регіону «Верхній Прут». Пропозиція автора полягає у тому, щоби започаткувати спільний міжнародний освітньо-культурний проект України та Румунії «Історія Буковини ХХ століття: без стереотипів та наїшарувань». Реалізація такого проекту допоможе подоланню усталених стереотипів у сучасних українсько-румунських відносинах, будучи надійним інструментом більш ефективною культурної парадипломатії у середньостроковій перспективі.

Ми стоїмо перед конструюванням європейської традиції в Україні

¹ Доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародної інформації Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Україна, E-mail: v.fisanov@chnu.edu.ua; <http://orcid.org/0000-0001-6550-8903>

ні, а також, мабуть, у Румунії та Молдові, котру варто складати із достойних пазлів. Тільки тоді громадяни наших трьох країн, що проживають у єврозоні «Верхній Прут», стануть дійсно статусними громадянами єдиної Європи, відчуючи позитивні наслідки розвитку регіональної парадипломатії.

Ключові слова: єврозон «Верхній Прут», громадяни на прикордонні, парадипломатія, спільний освітньо-культурний проект «Історія Буковини ХХ століття», регіональні еліти, Україна, Румунія, Республіка Молдова, українсько-румунська співпраця, Чернівецька область.

Facing Europe: Regional Aspects of Paradiplomacy in Chernivtsi Oblast (Current Challenges and Possible Solutions)

82

The article analyzes the phenomenon of paradiplomacy as a factor of fragmentation in a globalized world, which reflects the complex processes of reducing the role of the state as an actor and a foreign policy instrument in the post-Westphalian era. Different and real processes of regionalization and transregional interaction are investigated, using paradigm diplomacy in the Chernivtsi region. The author explores the factor of increasing the role of regional elites in order to increase their own legitimacy in the context of transregional interaction in the Upper Region Euroregion.

Complexities and contradictions of transregional cooperation are considered. It's concluded that the narrowing of this Euroregion should be avoided for ineffective communication between the managers and representatives of the bureaucracy of the three countries. The article noted that the granting of dual citizenship to representatives of the Romanian and Moldovan communities of Chernivtsi region is a certain critical milestone holding back high-quality economic and social cooperation within the Upper Prut Euroregion. The author's proposal is to launch a joint international educational and cultural project of Ukraine and Romania «History of Bukovina of the Twentieth century: without stereotypes and layers». The implementation of such project will help to overcome the old stereotypes in contemporary Ukrainian-Romanian relations, being a reliable tool for a more effective cultural paradigm over the next decade. We are facing the construction of European tradition in Ukraine, as well as in Romania and Moldova, which should be worthy of puzzle. Only then will the citizens of our three countries residing in the Upper Prut Euroregion become truly status citizens of United Europe, feeling the positive effects of the development of regional paradiplomacy.

Keywords: «Upper Prut» Euroregion, citizens at border of the countries, paradiplomacy, joint educational and cultural project «History of Bukovina of the 20th Century», regional elites, Ukraine, Romania, Republic of Moldova, Ukrainian-Romanian cooperation, Chernivtsi region.

Постановка проблеми. У наш непростий час, коли взаємини міжнародних акторів на глобальному і локальному рівнях набувають нових вимірів, проблеми парадипломатії актуалізуються і поступово набувають виключного значення у транскордонному співробітництві. Відразу зауважимо, що термін «парадипломатія» незнайомий, навіть трохи несподіваний як для знавців міжнародної політики, так і для більш широкої громадськості. Сфера міжнародної політики протягом довгого часу, зазвичай, залишалася виключно полем дій для центральних урядів. Регіони не приймали у ній активної участі аж до 60-х років ХХ ст. Проте, ситуація змінилася: сьогодні субнаціональні актори беруть активну участь у формуванні порядку денного сучасної «прикордонної та транскордонної політики» багатьох країн, особливо в Європі. Однак поняття «парадипломатія» не включено у словники з міжнародних відносин. Так, в Україні цей новітній термін не потрапив у сучасний словник неологізмів та новотворів (Новітня політична лексика, 2016). Якщо висловлюватися стисло, то можна сказати, що парадипломатія – це розвиток регіонами міжнародних відносин.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Праці з міжнародної регіоналістики, де ці питання трактуються дещо по-новому, стали появлятися у сучасному науковому дискурсі з початку ХХІ століття. Причому розглядалися вони у контексті розширення ролі регіонів в умовах демократії та трансрегіональної взаємодії. Відомий шотландський дослідник Майкл Кітінг (університет Абердіна) у книзі «Плюринаціональна демократія» пише про інше «масштабування європейської держави» в умовах сьогодення. Він зокрема відзначає, що Європа рухається до більш складного політичного порядку з різними «обличчями» суверенної влади та асиметричними конституційними домовленостями. Демократія вже не може обмежуватися рамками національної держави, а має поширюватися на нові політичні простори (Keating, 2005). У найновішій роботі вчений здійснив оригінальне емпіричне дослідження регіоналізації соціально-економічних груп інтересів та вироблення відповідної політики на прикладі

шести країн Європи (Keating, 2013).

Із сучасних дослідників активно розробляє парадипломатичну тему російський вчений О. Кузнецов, який захистив дисертацію, де проаналізовано окремі аспекти політичної регіоналістики (Кузнецов, 2008). А декілька років тому вийшла його монографія у США, в якій досліджуються питання теорії та практики парадипломатії у міжнародному контексті (Mogeno, 2016). Питанням концептуалізації поняття парадипломатії присвячена наукова розвідка польського вченого Т. Камінського (Kamiński, 2018). Причому, як відзначає автор, сьогодні «міжнародний активізм субнаціональних урядів» (the international activism of subnational governments) не є виключно рисою федеральних країн таких як Канада, Німеччина, Бельгія чи США, а також помітний і в унітарних країнах, зокрема у Польщі чи Франції.

84

В Україні проблематиці парадипломатії присвячені наукові розвідки дніпровських дослідників Т.О. Грачевської та І.К. Головка (Грачевська, 2014; Головка, 2018). Варто підкреслити той факт, що Таміла Грачевська подає практичні рекомендації стосовно активізації парадипломатії регіонів України, відзначаючи зокрема, що доцільно «збільшити повноваження органів місцевого самоврядування в зовнішній сфері, інтенсифікувати роботу щодо презентації регіонів України на різноманітних міжнародних форумах, розширити географію співробітництва регіонів України з європейськими регіонами». Говорячи про сучасне трансрегіональне європейське співробітництво усе-таки підкреслимо, що пріоритетним у міжнародних справах залишається загальнонаціональний рівень (country first, but Europe, too). Такий підхід домінує у більшості країн ЄС і люди не сприймають це як щось незрозуміле. Думаю, що збереження подібної рівноваги між трансрегіональною співпрацею та національними міжнародними проектами і обов'язками є найбільш прийнятною моделлю гео економічного розвитку для України у середньостроковій перспективі.

Мета статті. Критикуючи звужені підходи і практики міжнародної співпраці у євро регіоні «Верхній Прут» у минулому, автор має на меті проаналізувати нові можливості парадипломатії, зокрема у культурній та соціально-економічній сферах, які з'явилися у Чернівецькій області з початком реформ місцевого самоврядування та за умов продовження євроінтеграційного курсу України.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні, наприкінці 10-х ро-

ків XXI ст., у практиці субрегіонального співробітництва багатьох європейських держав на перший план виходять питання не тільки економічної взаємодії, а й формування значно ширшого фону міжнародного співробітництва, котре включає також різні виміри культурної парадипломатії. Ця тенденція стає усе більш помітною в умовах, коли в Україні відбуваються процеси децентралізації з упором на значну автономію місцевих органів влади, зокрема і в міжнародних питаннях. Наголосимо на тому, що економічна основа для різних напрямів парадипломатичної діяльності також системно розширюються. У межах реформи, яка має завершитися у 2020 р., в Україні створено понад 800 об'єднаних територіальних громад, передусім в сільських територіях, які вперше за всі роки незалежності отримали пряме бюджетне фінансування власної інфраструктури близько 4,4 млрд. гривень у 2016-2018 роках.

Одним з працюючих проєктів парадипломатії можна назвати Єврорегіон «Верхній Прут». Зрозуміло, що виокремлюючи пріоритети діяльності творці єврорегіону мали на меті насамперед сприяння подальшому розвитку транскордонного співробітництва власних населених пунктів, окремих міст. Разом із тим до процесів інтернаціональної взаємодії мали підключитися зацікавлені органи місцевого самоврядування, а також окремі установи, підприємства, неурядові та громадські організації, представництва різних етнічних громад. Відразу вкажемо, оглядаючись на досвід останніх 2-х десятиліть, що сфера економічної співпраці не стала пріоритетним напрямом. Значно більше уваги приділялося питанням освіти та культури.

І ще один напрям парадипломатії, поза всяким сумнівом, вважався досить важливим. Саме на трансрегіональному рівні (із залученням поряд з державними і недержавними акторів) намагалися надати нової якості механізмам співробітництва між регіонами України-Румунії-Молдови, зміцнюючи при цьому засади безпечного сталого розвитку єврорегіону.

Трохи історії. Єврорегіон «Верхній Прут» був утворений 22 вересня 2000 року, тобто у наступному році відзначимо його 20-річчя. Тоді була підписана спеціальна угода між 5-ма регіональними суб'єктами: Чернівецькою областю України, Ботошанським та Сучавським повітами Румунії, Бельцьким та Єдинецьким повітами Республіки Молдова. А у жовтні 2003 р. до єврорегіону приєдналися Івано-Франківська область України.

Одним з напрямів у рамках регіональної парадипломатії було і залишається сьогодні співробітництво національно-культурних товариств. У межах трьохстороннього співробітництва Румунії, України та Молдови національно-культурні товариства Чернівецької області, як відзначав експерт Сергій Гакман, «акцентували свою увагу на досягненні фактичної рівності представників національних меншин із представниками титульної нації». Зокрема дослідник мав на увазі «обіймання тієї чи іншої посади, а також створення однакових умов для задоволення своїх національно-культурних потреб» (Гакман, 2004, 185).

86

Зі своєї сторони автор цієї статті неодноразово наголошував на необхідності критичного ставлення до досвіду спілкування голів адміністрацій різних рівнів, представників місцевих офісів та НУО, підкреслюючи що іноді в умовах демодернізації соціуму євро регіональні зустрічі перетворюються у «застільну дипломатію». При цьому йшлося насамперед про якість співпраці. Отже, питання завжди полягає у тому, чи євро регіон є простою сумою багатосторонніх угод або ж він являє собою «нову якість інтеграції» що передбачає іноді й часткову відмову від певних традиційних принад суверенітету (Фісанов, 2004, 211).

Зрозуміло, що однією з центральних проблем у рамках регулювання трансрегіонального співробітництва мало у минулому і матиме надалі міжнаціональне порозуміння та міжетнічна співпраця. Зупинимося на цьому аспекті культурної парадипломатії більш детально.

Процес налагодження міжнаціональної співпраці у Чернівецькій області, у тому числі і межах євро регіону, виявився дуже складним, багатограним й суперечливим. Адже на новоевропейському геополітичному полі з початку 90-х виявилися 2 основні гравці, які тут впливають на орієнтації та ідентичності сучасних буковинців – Україна та Румунія. Причому остання може виступати з більш консолідованих позицій. Адже молдовська національна ідентичність в нашій області зазнала ерозії і цей процес продовжується. У радянські часи, зрозуміло, ці тенденції гальмувалися жорстким кордоном ССРСР, до якого входила тодішня Молдавська ССР. Існувала на той час фактично єдина за вимовою мова для двох національних одиниць, проте румуни послуговувалися у написанні латиницею, а молдаване – кирилицею. Така румуно-молдавська роздвоєність підтримувалася

«єдиною соціалістичною ідеологією й братерством» народів СССР та Румунії. Таким чином, єдина румунська ідентифікація, за яку й сьогодні точиться боротьба (зокрема й на теренах Чернівецької області) була скрита потрійним шаром «традиційних непорозумінь». За даними перепису 1989 р. десь з 200 тисяч румуно-молдавського населення (це близько 20% населення Чернівецької області) завжди третина – 60-65 тисяч мешканців ідентифікували себе як молдавани. Сьогодні ця цифра знизилася на декілька десятків тисяч. А в умовах сучасної економічної кризи діє фактор «купленої ідентичності» (оформлення нерумунами румунського громадянства з метою виїхати до однієї з країн ЄС), що також перешкоджає відвертому діалогу українців, румунів і молдован у Чернівецькій області.

Зрозуміло, Україна як держава наполягала раніше і наполягає сьогодні, щоби у представників румунської національної громади (зокрема у молоді) формувалася загальнонаціональна українська ідентичність, що передбачає достатнє володіння українською мовою як державною, знання базової інформації стосовно історії України. Отже, посилаючись на знаного ідеолога мультикультуралізму Вілла Кимлічку, можна стверджувати, що Україна пропонує радше модель кореневої інтеграції румуно-молдавської етногрупи у сучасний український соціум (аніж асиміляції), при повній «можливості зберегти свою рідну культуру» (Кимлічка, 2001, 99). Зрозуміло, що такий тренд, націлений на формування політичної нації, можна реалізувати лиш в умовах толерантного ставлення до інших етногруп, котрі мешкають у краї. Вважаю, що найважливішим вектором у сфері культурної парадипломатії на найближчі десятиліття має стати підтримання оптимального співвідношення національного (етнічного) та державного компонента по обидві сторони сучасної українсько-романської дуги як з боку України, так і з боку обох інших держав-партнерів – України та Республіки Молдова.

Важливим при цьому є питання толерантності в українсько-романському прикордонні. Пошлюся тут на ґрунтовну наукову розвідку Ігоря Буркута, де він, спираючись на матеріали соцдосліджень 2002-2003 років, зазначає, що найбільш толерантними в області були українці та росіяни – відповідно 94,43% та 80,05%. Серед румунів і молдован повну толерантність засвідчили у 2002 р., відповідно, 71,43% та 71,16%. Однак наступного року ці показники помітно знизилися до 65,41% та 59,59%. І цьому сприяли не тільки внутрішні,

а й зовнішні чинники. Автор зокрема вказує на підтриману офіційним Бухарестом практику (що продовжується й сьогодні) надання подвійного громадянства представникам румунської і молдавської громад Чернівецької області, що є певним критичним рубежем, який усе-таки стримує якісну економічну та соціальну співпрацю у межах єврорегіону «Верхній Прут»: інструменти парадипломатії ефективно не діють (Буркут, 2005, 266-268).

В іншій науковій розвідці І. Буркут наголошував, що в умовах соціально-економічної кризи з боку «румунсько-молдовської громади також є серйозні претензії», що пов'язане із сучасним станом економіки України і соціальними негараздами як його наслідком. На цьому тлі роздмухуються і етнополітичні суперечки (іноді під впливом зовнішніх акторів), що не сприяє активізації діяльності неурядових організацій у контексті розвитку єврорегіональної співпраці. Більш того, як підкреслює автор, навіть у середині румунської громади існує розуміння того, що певного роду діяльність громадсько-політичних організацій може завдати шкоди нормальному розвитку міжетнічних стосунків. Серед респондентів (соціологічне дослідження ЧНУ ім. Юрія Федьковича, червень 2002) 25, 9% етнічних румун вважало тоді, що діяльність політичних і громадських організацій може негативно впливати на міжнаціональні стосунки (Буркут, 2004, 205-206). І не тільки на міжнаціональні взаємини, а й на перспективи трансрегіональної співпраці, додамо ми.

Разом з тим, не хотілося б щоби у читача склалося враження, що виною усього є зовнішні впливи і чинники. Тут потрібна, особливо зважаючи на реалії сучасної гібридної війни на Сході України, філігранна точність політичних акцентів і дій нашої регіональної та центральної влади. Ще у 1997 р., тобто 22 роки тому назад, я наголошував на необхідності адекватної безпекової ролі офіційного Києва на нашому стратегічному прикордонні наступне: «... зміцнення геополітичного становища України відбувається в умовах державного експерименту. Правлячий клас, при певній фантомності владних структур, складно вирішує проблему взаємного зближення етнонаціональних груп. Подібна проблема вповні може вирішуватись лиш за умов повноцінного громадянського суспільства» (Фісанов, 1997, 85). Думаю, що вирішувати ці проблеми стало і простіше, і складніше. Проте, якраз, слід надати нових імпульсів співробітництву із врахуванням сучасного євроінтеграційного вектору у зовнішній політиці

України, зрозуміло, із залученням усього інструментарію парадипломатії. А при цьому не обійтись без економічної складової ТКС. Отже, декілька зауваг про економічну складову розвитку Чернівецької області в історичній ретроспективі та європейській перспективі.

Дійсно парадипломатичне співробітництво у рамках діяльності окремих інноваційно-промислових кластерів та окремих підприємств на Буковинському прикордонні могло мати позитивні соціальні та економічні наслідки. Однак, мало що роблячи у контексті можливого розвитку постіндустріальних трендів у карколомні 90-і роки, ми, на жаль, фактично втратили їх індустріальні основи, які закладалися в останні 30 років існування СРСР. Нагадаю, що тоді на теренах області формувалася так би мовити філософія й практика «соціалістичного індустріалізму» (новий «міф» перетворень), центром якого стали Чернівці. Образно кажучи, умовною вищою точкою його розвитку можна вважати Орвеллівський «1984 рік», коли стали реалізовуватись концепції генплану 1965 р., згідно з якими периферійні частини Чернівців набували індустріальних рис ординарного соціалістичного міста. Розробники на той час інноваційного генплану передбачали створити сучасний індустріальний центр Буковини. Усе це зумовило тут концентрацію багатьох підприємств, зокрема таких що працювали на союзний ВПК – «Кварц» та «Гравітон» і котрі разом із фізичним та математичним факультетами ЧНУ утворювали, як би ми сьогодні сказали, інноваційно-індустріальний кластер. Зрозуміло, що такі зміни пришвидшили приріст населення і як наслідок старі Чернівці «оточили» спальні райони.

Цікаво і те, що вже у добу незалежності деякі представники промислових та високоточних підприємств навіть намагалися підтримати втрачені тренди індустріалізму й сформувати в Чернівецькій обласній / міській радах, умовно кажучи, власну «Промислову партію», яка б відстоювала інтереси «великих підприємств» міста з опорою на фундаментальну університетську науку. Проте, ці зусилля були спорадичними і тому не результативними. Усе це певним чином, разом із старою традицією Чернівців, розташованих на українсько-романському фронтірі, сприяло космополітичному настрою досить великої частки населення міста.

Сьогодні ми, буковинці, не можемо похвалитися такими здобутками в економіці, як до прикладу, у євро регіоні Карпати – Україна. Як відомо, у його рамках довгий час досить ефективно функціонує Асо-

ціація органів місцевого самоврядування, котра щороку на розвиток українських прикордонних регіонів саме через проектну діяльність залучає близько 1 млн. грн. зі структурних фондів ЄС. А у 2018-2019 рр., до прикладу, за Програмою ТКС «Польща-Білорусь-Україна 2014-2020» ця Асоціація буде реалізувати 3 проекти на загальну суму 5,1 млн. євро (Калат, 2017).

90
— Можливо, через 20 років після утворення євро регіону «Верхній Прут» усім – і управлінцям, і представникам активних НУО, і пересічним громадянам слід переосмислити, зокрема економічні можливості й виміри такої співпраці. Тим більше, що сьогодні в ЄС (з 2006 р.) поступово формується нова форма транскордонної взаємодії – Європейські об'єднання територіального співробітництва (ЄОТС). Ця практика стала наслідком прийняття відповідного Регламенту Європарламентом та Радою Європи – №1082/2006. Подібні об'єднання, створюються з метою полегшення та сприяння транскордонному, транснаціональному чи міжрегіональному співробітництву між членами ЄС з метою зміцнення економічного та соціального єднання. Як вважають львівські експерти Ярослава Калат і Ольга Демедюк, у випадку створення Україною першого ЄОТС, наша держава може розраховувати на значну підтримку, в тому числі фінансову. А його успішне функціонування сприятиме покращенню іміджу України як вагомого гравця на європейській арені транскордонної співпраці (Калат, 2017).

Ще одним проявом ефективної парадипломатії у цьому контексті могло б стати, наприклад, відкриття представництва євро регіону «Верхній Прут» у Брюсселі, як це сталося, скажімо, із євро регіоном «Дністер», який разом з Вінницькою областю у 2012 р. відкрив там власне представництво. Для представництва євро регіону в Брюсселі необхідно відкрити офіс за погодженням із керівництвом євро регіону. І там має перебувати його постійний представник. Такий досвід може бути корисним й для інших євро регіональних структур, які функціонують в Україні.

Дійсно, з економічної точки зору створення євро регіону «Верхній Прут» мало «амортизувати» й стимулювати європейські економічні впливи на східному прикордонні ЄС (особливо після включення до Співтовариства Румунії). В силу низки причин наш євро регіон так і не став Меккою для бізнесменів і туристів. Більш того, спостерігалася певна вузькість цілей, які мали досягатися у його межах. Сучасний

молдовський дослідник Валеріу Мошняга вірно колись помітив, що при вивченні єврорегіональної взаємодії слід розрізняти: політику намірів, риторику саморепрезентації та реальний досвід кооперації (Мошняга, 2000). Саме останній потребує переосмислення та нового бачення.

Зрозуміло, що у контексті «звужених» підходів до вивчення досвіду парадипломатії у нашому єврорегіоні подаються оцінки навіть у фундаментальній праці НАН України, присвяченій рецепції досвіду ЄС Україною з ключових напрямків соціально-економічного та політичного розвитку. У книзі зокрема підкреслено, що у рамках єврорегіону «Верхній Прут» апробується насамперед «модель екоєврорегіону», що власне і «обмежує зміст його функціонування» (Україна в Європі, 2009, 428). Однак, якщо дивитись ширше, то, як вважає відомий спеціаліст у даному питанні Зіновій Бройде, екоєврорегіон це лиш необхідний перший крок на шляху сталого соціально-економічного і просторового розвитку Чернівецької області. Не випадково, ще у квітні 2011 р. Радою ЄС в одному із базових висновків щодо Стратегії ЄС у Дунайському регіоні (EUSDR) поряд із принциповим завданням поєднати можливості Структурних фондів і коштів Інструменту сусідства для підтримки транскордонних проектів з країнами – не членами ЄС, запропоновано виявити можливості співпраці та спільних інфраструктурних проектів в зоні взаємодії Балтійської та Дунайської макрорегіональних стратегій. При цьому, як відзначає експерт, для реалізації невикористаного транзитного потенціалу карпатських регіонів України і країн ЄС життєво необхідним є відновлення наскрізного вантажопасажирського руху залізничною колією 1520 км через географічний центр Європи у Карпатах між усіма прикордонними регіонами України, що входять до сфери дії EUSDR, які б до того ж поєднали б зокрема Карпатський єврорегіон із єврорегіоном Верхній Прут на українсько-угорсько-словацькому та українсько-романському порубіжжі (Бройде, 2018). До того, ж у межах екоєврорегіону перспективною для ведення «зеленої парадипломатії» з урахуванням розвитку гірських територій нашого краю є транскордонне використання найпотужнішого в Європі гідроенерго-акумуляючого комплексу на Дністрі.

Таким досить амбітним та усе-таки досяжним цілям сприятиме і нова програма Євросоюзу «U-LEAD з Європою», котра (у межах досягнення «системи прозорого і підзвітнього багаторівневого

врядування») передбачає суттєве посилення спроможності ключових суб'єктів на національному, регіональному та місцевому рівнях впроваджувати нову державну регіональну політику та реформу місцевого самоврядування й територіальної організації влади (U-LEAD з Європою, 2017).

Сьогодні ця мульти-донорська програма (діє десь з кінця 2017 р.) фінансується як ЄС, так і його країнами-членами – Данією, Естонією, Німеччиною, Польщею та Швецією. У разі досить швидкої реалізації подібних проектів у середньостроковій перспективі організаційний інструментарій парадипломатичної діяльності лиш оновиться та підсилюватиметься.

Висновки. Отже, підводячи деякі підсумки, вкажемо на таке. Бюрократична спроба збудувати у минулі роки на українсько-романському транскордонні у власному задзеркаллі своєрідний кафе-кіанський Замок, куди доступ пересічному громадянину України, Румунії та Молдови був би обмежений, фактично не вдалася. Це не означає, що слід знехтувати ідеєю ефективної парадипломатії на європейському прикордонні України. Ні, і ще раз ні! Місцеві громади у межах сучасної Чернівецької області і у сусідніх державах спроможні у середньостроковій перспективі сформувати солідарну й конвергентну одиницю на Європейському порубіжжі, здатну вирішувати складні соціальні й економічні проблеми.

Виробляючи у громадян України європейську ідентичність (та сподіваючись на подібний підхід у Румунії та Республіці Молдова), маємо створити за допомогою спільних дискурсів і практик поле взаємодії, що дозволить по-новому розкрити потенції Чернівецького регіону. Важливим складником процесу є реалізація «політики ідентичності», що передбачає розроблення адекватних сьогоднішню ідейно-політичних засад національного самоствердження на ґрунті спільних національних та європейських інтересів.

Цьому могла б сприяти і вільна від стереотипів інноваційна політика пам'яті на українсько-романському прикордонні. Чому б, до прикладу, у зазначеному ключі не започаткувати спільний міжнародний освітньо-культурний проект України та Румунії «Історія Буковини ХХ століття: без стереотипів та нашарувань». Подібне видання, реалізоване скажімо вільними асоціаціями дослідників (включаючи вчених, вчителів, представників ЗМК і зацікавлених НУО) упродовж майбутніх 5 років (до 2025 р.), стало б проривним у подоланні устале-

них стереотипів у сучасних українсько-румунських відносинах і було б надійним інструментом ефективної культурної парадипломатії. Проект міг би стати своєрідною моделлю для залагодження складних українсько-польських «історичних» відносин.

Не слід, з нашого погляду, у побудові міцних стосунків міжнаціонального спілкування та взаємодії на європейському прикордонні піддаватися спокусам моменту, а варто досягати довгострокових, стратегічних мультикультурних цілей. Ми стоїмо перед винайденням, конструюванням європейської традиції в Україні, а також, мабуть, у Румунії та Молдові і її варто складати із достойних пазлів. Тільки тоді громадяни наших трьох країн, котрі проживають у євро регіоні «Верхній Прут», стануть дійсно статусними громадянами єдиної Європи, відчуваючи себе свободними економічно, політично і духовно.

Джерела та література:

1. Буркут І.Г., 2004. Проблеми етнічної толерантності у поліетнічному середовищі (на прикладі євро регіону «Верхній Прут»). Євро регіони: потенціал міжетнічної гармонізації. Зб. наукових праць. Чернівці. Букрек. С.191-209.
2. Буркут І.Г., 2005. Динаміка міжетнічних відносин у Чернівецькій області на сучасному етапі (за матеріалами соціологічних опитувань та періодичної преси 2002-2003 років). Політичні процеси: історія, міфи, реальність (погляд з регіону). Чернівці: Видавництво «Прут», С. 266-268.
3. Бройде З., 2018. Можливості розвитку гірських територій. Матеріали Карпатського Форуму регіонального розвитку, м. Яремче, 30 травня - 1 червня 2018 р. http://rdpa.regionet.org.ua/images/131/Carpathian_Forum_Materials.pdf
4. Гакман С., 2004. Розвиток міжетнічних відносин на території євро регіону «Верхній Прут»: динаміка, реалії та перспективи. Євро регіони: потенціал міжетнічної гармонізації. Зб. наукових праць. Чернівці. Букрек. С.180-191.
5. Головка І., 2018. Міста як суб'єкти парадипломатії: особливості та провідні напрямки діяльності // Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. Вип. 17. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/politology/issue/archive>
6. Грачевська Т. О., 2014. Парадипломатія як складова процесів

регіоналізації на сучасному етапі. Грані. № 12. http://reposito ry . dnu. dp.ua:1100 /? page= inner_material&id=6312

7. Калат Я. Демедюк О., 2017. Імплементация европейського досвіду функціонування інституціоналізованих структур транскордонного співробітництва в Україні: проблеми та перспективи (доповідна записка), Львів. <http://ird.gov.ua/irdp/e20170401.pdf>

8. Кимлічка В., 2001. Лібералізм і права Меншин. Гол.ред. і автор передмови Дж. Перлін. Харків: Центр Освітніх Ініціатив. 176 с.

9. Кузнецов А. С., 2008. Политическая регионалистика: теоретико-методологический анализ современных концепций. Специальность 23.00.01 – теория политики, история и методология политической науки. Автореф. дис. канд. полит. наук. Екатеринбург. 20 с. <http://www.dslib.net/teoria-politiki /poli ticheskaja-regionalistika-teoretiko-metodologicheskij-analiz-sovreme nny h.html>

94 — 10. Мошняга В., 2000. Молдово-румыно-украинские еврорегионы: реальность и ожидания. Регіони Східної Європи: інтеграційні очікування та конфронтаційні небезпеки. Матеріали міжнародної наукової конференції. Чернівці, 18-19 вересня 2000. Чернівці: БУКРЕК, 2000. С.155-168.

11. Україна в Європі: пошуки спільного майбутнього, 2009 / За редакцією проф. А.І. Кудряченка, К.: Фенікс. 544 с.

12. Фисанов В., 1997. Проблема безопасности в условиях подвижных геополитических точек: случай с Буковиной. Пограничные районы на постсоветском пространстве: нетрадиционные аспекты безопасности. Материалы семинара. Киев: Изд-во «Феникс». С.82-89.

13. Фисанов В., 2004. Новоутворені евро регіони: острівці громадянської активності чи бюрократичний проект? Євро регіони: потенціал міжетнічної гармонізації. Зб. наукових праць. Чернівці. Букрек. С.209-215.

14. Kamiński, Tomasz. 2018. Paradiplomacy – Discourse Analysis and Research Conceptualization. Łódź University Press. <https://fbc.pionier.net.pl/details/nnrR9h4>

15. Keating, Michael. 2005. Plurinational Democracy. Stateless Nations in a Post-Sovereignty Era. Oxford: Oxford University Press. 212 p.

16. Keating, Michael. 2013. Rescaling the European State – The Making of Territory and the Rise of the Meso. Oxford: Oxford University Press, 2013, xii+233pp. https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/jcms.12229_5

17. Moreno, Luis, 2016 (Rec.): Kuznetsov, Alexander S. Theory and Practice of Paradiplomacy: Subnational Governments in International Affairs. N.Y., Routledge, 2015.174 p. <https://www.bookdepository.com/Theory-Practice-Paradiplomacy-Alexander-S-Kuznetsov/9780415738880>

18. U-LEAD з Європою: Програма для України з розширення прав і можливостей на місцевому рівні, підзвітності та розвитку, 2017.<http://rdpa.regionet.org.ua/about>

References:

1. Burkut I.H., 2004. Problemy etnichnoyi tolerantnosti u polietnichnomu seredovyschi (na przykladi yevrorehionu «Verkhniy Prut»). Yevrorehiony: potentsial mizhetnichnoyi harmonizatsiyi. Zb. naukovykh prats'. Chernivtsi. Bukrek. S.191-209.

2. Burkut I.H., 2005. Dynamika mizhetnichnykh vidnosyn u Chernivets'kiy oblasti na suchasnomu etapi (za materialamy sotsiolohichnykh opytuvan' ta periodychnoyi presy 2002-2003 rokiv). Politychni protsesy: istoriya, mify, real'nist' (pohlyad z rehionu). Chernivtsi: Vydavnytstvo «Prut», S. 266-268.

3. Broyde Z., 2018. Mozhlyvosti rozvytku hirs'kykh terytoriy. Materialy Karpats'koho Forumu rehional'noho rozvytku, m. Yaremche, 30 travnya - 1 chervnya 2018 r. http://rdpa.regionet.org.ua/images/131/Carpathian_Forum_Materials.pdf

4. Hakman S., 2004. Rozvytok mizhetnichnykh vidnosyn na terytoriyi yevrorehionu «Verkhniy Prut»: dynamika, realiyi ta perspektyvy. Yevrorehiony: potentsial mizhetnichnoyi harmonizatsiyi. Zb. naukovykh prats'. Chernivtsi. Bukrek. S.180-191.

5. Holovko I., 2018. Mista yak sub'yekty paradyplomatiyi: osoblyvosti ta providni napryamky diyal'nosti // Visnyk L'vivs'koho universytetu. Seriya filosof's'ko-politolohichni studiyi. Vyp. 17. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/politology/issue/archive>

6. Hrachevs'ka T. O., 2014. Paradyplomatiya yak skladova protsesiv rehionalizatsiyi na suchasnomu etapi. Hrani. № 12. http://repository.dnu.dp.ua:1100/?page=inner_material&id=6312

7. Kalat YA. Demedyuk O., 2017. Implementatsiya yevropeys'koho dosvidu funktsionuvannya instytutsionalizovanykh struktur transkordonnoho spivrobitnytstva v Ukrayini: problemy ta perspektyvy (dopovidna zapyska), L'viv. <http://ird.gov.ua/irdp/e20170401.pdf>

8. Kymlichka V., 2001. Liberalizm i prava Menshyn. Hol.red. i avtor

peredmovy Dzh. Perlin. Kharkiv: Tsentr Osvitnikh Initsiatyv. 176 s.

9. Kuznetsov A. S., 2008. Polytycheskaya rehyonalystyka: teoretyko-metodolohycheskyy analiz sovremennykh kontseptsyy. Spetsyal'nost' 23.00.01 – teoryya polytyky, ystoryyya y metodolohyya polytycheskoy nauky. Avtoref. dys. kand. polyt. nauk. Ekaterynburh. 20 s. <http://www.dslib.net/teoria-politiki/politicheskaja-regionalistika-teoretiko-metodologicheskij-analiz-sovremennyy.html>

10. Moshnyaha V., 2000. Moldovo-rumyno-ukraynnskye evrorehiony: real'nost' y ozhydannya. Rehiony Skhidnoyi Yevropy: intehtratsiyni ochikuvannya ta konfrontatsiyni nebezpeky. Materialy mizhnarodnoyi naukovoyi konferentsiyi. Chernivtsi, 18-19 veresnya 2000. Chernivtsi: BUKREK, 2000. S.155-168.

11. Ukrayina v Yevropi: poshuky spil'noho maybutnoho, 2009 / Za redaktsiyeyu prof. A.I. Kudryachenka, K.: Feniks. 544 s.

96 — 12. Fisanov V., 1997. Problema bezopasnosti v uslovyakh podvyzhykh heopolytycheskykh toчек: sluchay s Bukovynoy. Pohranychnye rayony na postsovet'skom prostranstve: netradytsyonnye aspekty bezopasnosti. Materyaly semynara. Kyev: Yzd-vo «Fenyks». S.82-89.

13. Fisanov V., 2004. Novoutvoreni yevrorehiony: ostrivtsi hromadyans'koyi aktyvnosti chy byurokratychnyy proekt? Yevrorehiony: potentsial mizhetnichnoyi harmonizatsiyi. Zb. naukovykh prats'. Chernivtsi. Bukrek. S.209-215.

14. Kamiński, Tomasz. 2018. Paradiplomacy – Discourse Analysis and Research Conceptualization. Łódź University Press. <https://fbc.pionier.net.pl/details/nnrR9h4>

15. Keating, Michael. 2005. Plurinational Democracy. Stateless Nations in a Post-Sovereignty Era. Oxford: Oxford University Press. 212 p.

16. Keating, Michael. 2013. Rescaling the European State – The Making of Territory and the Rise of the Meso. Oxford: Oxford University Press, 2013, xii+233pp. https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/jcms.12229_5

17. Moreno, Luis, 2016 (Rec.): Kuznetsov, Alexander S. Theory and Practice of Paradiplomacy: Subnational Governments in International Affairs. N.Y., Routledge, 2015. 174 p. <https://www.bookdepository.com/Theory-Practice-Paradiplomacy-Alexander-S-Kuznetsov/9780415738880>

18. U-LEAD z Yevropoyu: Prohrama dlya Ukrayiny z rozshyrennya prav i mozhlyvostey na mistsevomu rivni, pidzvitnosti ta rozvytku, 2017. <http://rdpa.regionet.org.ua/about>